

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף קטו

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם דורשים טעמי המצוות וסיבתם?

מבואר בגמ' שנחלקו רבי יהודה ור"ש, האם דורשים טעמא דקרא או לא, ולכן נחלקו האם ממשכנים אלמנה עשירה. כתב הרמב"ם מעילה (ח, נ) "ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף עינים כפי כחו, ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה, אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ד' פן יפרוץ בו, ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול. וכו' קל וחומר למצוה שחוקק לנו הקב"ה שלא יבעט האדם בהן מפני שלא ידע טעמן ולא יחפה דברים אשר לא כן על השם ולא יחשוב בהן מחשבתו כדברי החול." וכו'.

מאיך בטור (יו"ד קפא) כתב בדיון הקפת הראש, "הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרום הכתוב מפני שעושין כן עכו"ם, וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות כי מצוות מלך הם עלינו אף לא נדע טעמן.

בחינוך כתב (מצוה אה) "ידוע הדבר ומפורסם בינינו העם מקבלי המצוות, כי שבעים פנים לתורה ובכל אחת מהן שורשים גדולים ורבים, ולכל שורש ושורש ענפים, כל אחד ישא אשכול גדול של פירות נחמדים להשכיל לבות יום יום ויציאו פרח לשוקדים עליהם פרחי חכמה ושכל טוב כל עינים מאירות ורחבה ונסבה עומק חכמתה, ועד שאין כח באדם להשיג תכליתה כמו שהעיד המלך החכם אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, ועם כל זה אין להרפות ידי העוסק בה כי אם מעט ולא ואם הרבה ממנה יאכל כולה מתוקה ואם יש כמה אשר מפרי עץ הגן לא תשיג ידם לקחת יקחו להם עלהו לתרופה ואנכי עם דעתי גדול ערכה ורוב עמקה וכי פליאה ממני נשגבה פערתי פי לדבר בה ואסמך במה שלמדוני רבותי ליגרוס איניש ואף על גב דלא ידע מאי קאמר שנאמר גרסה נפשי לתאבה"

מהו "לאו שבכללות" ומדוע אין לוקים עליו?

נחלקו רב הונא ורב יהודה האם לוקים על הלאו של "כי נפש הוא חובל", ורצו לתלות במחלוקת רבא ואביי לגבי הדין של לאו שבכללות האם לוקים עליו או לא. למסקנה נקטו שנחלקו האם הפסוק מיותר ובא לרבות לאו נוסף, או לא. ועיין. עכ"פ עולה מדברי הגמ', שרבא סבר שלוקין על לאו שבכללות. ואביי חולק וסובר שלא לוקים על לאו שבכללות.

וכבר העירו תוס' (ד"ה אמר) שהרי לגבי איסורי נזיר (נזיר לח, ב) נחלקו בדיוק הפוך, שנחלקו אביי ורבא, האם נזיר שלא אכל חרצן או זג וכו', לוקה אף על הלאו "מכל אשר יעשה מגפן היין". דעת אביי, לוקה. דעת רבא, אין לוקה על לאו שבכללות. ועיין בדבריהם. ועי' ברבי"ן שם בפי' שהפך הגירסאות ועי' בפסק הרמב"ם (פ"ה ה"ט בניירות) ובהשג' הראב"ד, ובכסף משנה וברדב"ז איך יישבו הגירסאות.

אולם בכלל הנושא לאו שבכללות, כך הוא, למדנו בסוגיא בפסחים (כד, א) לגבי איסור אכילת קודש שנפסל. דעת רבי אלעזר, יש איסור מהתורה לאכול דבר השייך לקודש שנפסל, לא משנה האם נפסל מחמת נותר, פיגול או מחמת שיצא מחוץ למקומו. כל האוכל "פסול" שדינו לשריפה, עובר בלאו הנלמד מהפסוק "לא יאכל כי קודש הוא". אמנם התורה אמרה שדינם לשריפה, אך עדיין אין ראייה שיעבור על לאו. היות ואפשר להעמיד את הפסוק "ושרפת" על ציווי לשריפה גרידא. לכן בא הפסוק לומר "לא יאכל כי קדוש הוא" שיש איסור לאו. בהמשך הוסיגה אומרת הגמ', אמנם דעת רבי אלעזר שפסוק זה בא להוסיף לאו, למי שיאכל את אחד מחלקי הקודש שנפסלו, אולם אי"א ללמוד מכאן שלאוכל יש עונש מלקות, כיון שזה "לאו שבכללות".

מהו לאו שבכללות? ברש"י (שם ד"ה לאו שבכללות) ביאר, כגון זה שנכלל כל הפסולין יחד. שהרי רבי אלעזר בדרשתו הוסיף "לאו" לאדם שאוכל בשר קודש פסול, (מעבר למצוות השריפה שיש בדבר שנפסל), ודבר הנפסל הוא "פיגול" "נותר" "יוצא" וכו', כלומר כאשר גוף הפסוק משמעותו על הרבה איסורים של דברים אחרים, מוגדר הדבר ללאו שבכללות. מבואר ברש"י, היות והפסוק הזה כולל את כל הפסולים, מוגדר לאו שבכללות. היינו ששם האלו אחד על הרבה איסורים.

ברמב"ן (סהמ"צ בשורשים שורש ט) נקט, שלא שבכללות כולל דברים רבים שענינם וטעמם, איסור שונה וכל אחד טעמו ואיסורו מחמת סיבה אחרת. מבואר ברמב"ן, שאף לאחר שונכתב הלאו בצורה כוללת על כמה וכמה עניינים, אין מגדיר את הדבר לאיסור בעל שם אחד של "פסול הקודש" וכד'. מאידך בדעת רש"י הנזכר מסתימת לשונו נראה שלאחר הלאו שבכללות, יש שם איסור אחד לכולם. (ונפק"מ גדולה דבדר, שאם השם איסור הוא אחד לכאורה יש עליו מלקות כמו שלמדנו בהלכות שבת "לא תעשה כל מלאכה" הכולל בתוכו את כל הל' אבות מלאכה ולוקים על כל אחד ואחד ואינו מוגדר כלאו שבכללות כיון ששמו אחד. ועי' בערוך לנר מכות דף יח. ודקדק במאירי בניזיר שם. ויש לעיין אם בזה חלקו ב הלשונות ברבי"ן בניזיר שם)

מבואר בדעת התוס' רי"ד (פסחים מא, ב) ובמאירי, שיש כמה סוגים בלאו שבכללות. הדוגמה שהגמ' מביאה לגבי בשר קודש שנפסל, הפסוק כולל בתוכו

איסורים שונים בתכליתם, שהמכנה המשותף שלהם ששייכים הם לקודש. אולם האיסורים שונים.

מאיך יש לאו שבכללות שהאיסור הוא איסור אחד עם כמה וכמה פרטים כגון באיסור אכילת נבילה שכתוב "לא תאכלו כל נבילה" וזה כולל איסור על חיה על עוף על בהמה. אמנם האיסור הוא כללי, אבל לוקין עליו, כיון שזה איסור אחד עם פרטים שונים.

ויש לאו שבכללות שהתורה אמרה איסור וממנו דרשו כמה וכמה ענינים שונים. כגון "לא תאכלו על הדם", מכאן למדו שאין לאכול את בשר הקודש לפני שנזרק הדם ע"ג המזבח. ועוד למדו שבי"ד שהרגו את הנפש לא יטעמו כלום באותו יום. אין קשר בין האיסורים אלא כך דרשו את הפסוקים. ובכל עניין ועניין צריך לברר בדרי הש"ס האם לוקין ומדוע.

בלאו שבכללות שאין לוקין עליו, מתבאר מדברי הגמ' במכות (גי, ב) וכן פסחים (מא, ב) שעונש מלקות הנלמד בתורה, נסמך לפרשת "לא תחסום שור בדישו" וכו' ולמדנו הגמ' כמה וכמה הלכות, שכדי לענוש את העובר על הלאו במלקות, צריך שהאיסור יהיה דומה ללאו של לאו תחסום, אחד מן הדברים הוא, לאו רגיל כמו לאו תחסום. ואם יש באותו לאו ריבוי איסורים אין זה דומה ללאו המקורי שעליו לוקין. ולכן אין ללמוד שילקו עליו.

נושא היום: משכון מהירשנים. משכון מאלמנה. לאווים בכלי נפש.

אמר ר"ח אם לקח המלוה משכון **והשיב** לו כדון השבת העבטו, **ומת** הלווה, **ונטל** מבניו. **למדו בברייתא**, אמר רבי מאיר, מדוע נטלים ומחזירים ושוב נטלים את המשכון, **א** כאשר יש משכון על החוב אין שביעית משמטת. **ב** כדי שיוכל המלוה לגבות מהמשכון לאחר שימות הלוה, ולא יהיה בו דין מטלטלין שאינם משתעבדים לבעל חוב. **מבואר בדברי ר"מ** שמועיל לגבות מבניו אך ורק אם חזר ונטל את המשכון, ושלא כדברי ר"ח שאף אם מת הלוה כאשר המשכון בידו יכול לגבות. **ביאר רב אדא בר מנא**, שהכוונה בברייתא מאחר ומחזירים מדוע ממשכנים, כדי שיוכל לגבות וממילא אף כאשר המשכון ביד היתומים.

מבואר בברייתא שאסור להיכנס לביתו של הלווה ליטול משכון, **אולם** נכנס לביתו של הערב ליטול משכון. **המקור** "לקח בגדו כי ערב זה". **עוד מבואר** שאם נעשה ערב או ציער את חברו, ישלם את חובו, או ירבה עליו רעים שיבקשו מחילתו. **עוד ביאר**, שאסור להיכנס ליטול משכון מחמת הלוואה, **אולם** אם מחמת עבודה שעשה לו יכול ליטול, **אא"כ** זקף לו את החוב במלווה שנאמר "משאת מאומה" היינו כל חוב שעומד היא בגבייה.

אין ממשכנים אלמנה בין שהיא עניה או עשירה **שנאמר** "לא תחבול בגד אלמנה". האמור במשנה זה שיטת רבי יהודה. **דעת רבי שמעון**, עניה אין ממשכנים אותה, אבל עשירה ממשכנים. **והסברא** שאין ממשכנים עניה כיון שצריך להשיב את המשכון כפי צרכה, ויצא עליה שם רע.

נוקט הגמ' שמבואר **שדעת רבי יהודה** שלא דרש טעמא דקרא, **ולכן** לא חילק בין עשירה לעניה, **ואילו ר"ש** דרש טעמא דקרא **ולכן** חילק בין עניה לעשירה. **ושואלת הגמ'** שלמדנו ששיטתם היא להפך, לגבי איסור ריבוי נשים מלך, **דעת רבי יהודה**, שיוכל להרבות כל זמן שלא מסירות את ליבו, **שהרי** נפסקו מבואר **לדעת רבי שמעון** ולא יסור לבבו. **לדעת ר"ש**, אפילו אחת והיא מסירה את ליבו אסור, והאיסור בריבוי אפילו על אשה צדיקה כאביגיל. **מבואר שר"ש** לא דרש את הטעם מחמת הסרת הלב, ורבי יהודה דרש. **מבאר הגמ'**, **שרבי יהודה** לא דרש את הטעם, אך באיסור המלך אמרה התורה במפורש לא ירבה כדי של יסור. **ודעת ר"ש**, בכל מקום דרש טעמא דקרא, א"כ מדוע התורה הוסיפה טעם "ולא יסור", אלא ללמד שאפילו אחת שמסירה ליבו אסור לו.

נטל במשכון את הריחים של הלווה עובר בלא תעשה, **והייב** ב' מלקות על "ריחים" ו"ורכב". **ואסור** ליטול אף כל דבר שעושים עמו אוכל נפש "כי נפש הוא חובל". **לדעת ר"ה** נטל **ריחים**, לוקה ב', משום "ריחים". **ומשום** "כי נפש הוא חובל". אם נטל **ריחים ורכב** לוקה ג', משום "ריחים" משום "ורכב" **ומשום** "כי נפש". **לדעת רב יהודה**, **חיים**, לוקה א. **רכב**, לוקה א. **והפסוק** "כי נפש הוא חובל" **מתייחס** לשאר דברים. **רצו לתלות בגמ'** את מחלוקת אביי ורבא לגבי מלקות בלאו שבכללות, במחלוקת רב הונא ורב יהודה. **לדעת רבא**, האוכל את בשר הפסח **נא**, לוקה **משום** "אל תאכלו ממנו נא" ולוקה **משום** "כי אם צלי אש". אם אכל **מבושל** לוקה ב', **משום** "ובשל מבושל במים" ומשום "כי אם צלי אש". **אכל נא ומבושל** לוקה ג', **על נא על מבושל ועל מה שזה אינו צלי. לדעת אביי**, אין לוקין על לאו שבכללות ולכן אינו לוקה על "כי אם צלי אש" שזה בכלל נא או מבושל. **מבואר** שרב הונא חייב על לאו שבכללות כדברי רבא, ורב יהודה אמר שאינו חייב על לאו שבכללות כדברי אביי.

ביאר רבא שאמנם סבר שלוקים על לאו שבכללות, **אבל** אין סתירה לדברי רב יהודה כיון שהתורה אמרה "כי נפש הוא חובל" ואין המשמעות שמתייחס לריחים ורכב, **לכן ביאר רב יהודה** שהכוונה לשאר דברים. אבל בנידון של צלי אש, זה הכוונה שאם הבשר נא או מבושל הוא לא צלי, מדוע הוסיפה התורה בהכרח לחייב עוד לאו. **ביאר אביי**, שאמנם סבר שאין לוקין על לאו שבכללות, ואין סתירה לדברי רב הונא, הפסוק "כי נפש הוא חובל" מיותר, **ולכן** יש לחייבו בלאו נוסף על ריחים ורכב. **אבל** לגבי צלי אש, הפסוק אינו מיותר שהרי נדרש **שאין איסור באכילת מבושל בערב פסח**, רק כאשר יש ציווי לאכילת קרבן פסח בצלי יש איסור לאכול נא או מבושל.